

**Handleiding voor de
aanwijzing van zaken en
terreinen als gemeentelijk
monument en gemeentelijk
beschermd stads- of
dorpsgezicht**

Inhoud

Inleiding	3
Bovengrondse monumenten en beschermde stads- of dorpsgezichten	4
Archeologische monumenten	6
Het gebruik van de selectiecriteria	7

Inleiding

Het doel van deze handleiding is het vaststellen van een voor iedereen inzichtelijk toetsingskader voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten en gemeentelijke beschermde stads- en dorpsgezichten (zie de Erfgoedverordening stadsdeel Oost 2013). Dit is van belang om beschermingsvoorstellen van overheidswege te motiveren en om aanvragen van derden te kunnen beoordelen.

Het toetsingskader wordt gebruikt bij:

- het opstellen van de beschrijving van de voorgedragen zaak, terrein (monument) of groep (stads- of dorpsgezicht) door Bureau Monumenten & Archeologie;
- de advisering over de aanwijzing door de Commissie Welstand en Monumenten;
- het besluit van het dagelijks bestuur over de aanwijzing van de voorgedragen zaak, terrein of groep als gemeentelijk monument of gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht.

De eisen waaraan een zaak, terrein of groep moet voldoen om in aanmerking te komen voor de status van gemeentelijk monument of gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht liggen vast in art. 1 van de Erfgoedverordening stadsdeel Oost 2013.

Onder a van dit artikel wordt onder *monument* verstaan:

1. zaak die van algemeen belang is wegens zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde;
2. terrein dat van algemeen belang is wegens een daar aanwezige zaak als bedoeld onder 1

Onder b van dit artikel wordt onder *archeologisch monument* verstaan:
monument bedoeld in onderdeel a, onder 2.

Onder e van dit artikel wordt onder *gemeentelijk monument* verstaan:
onroerend monument dat overeenkomstig de bepalingen van deze verordening als gemeentelijk monument is aangewezen.

Onder h van dit artikel wordt onder *stads- en dorpsgezicht* verstaan:
stads- of dorpsgezicht: groep van onroerende zaken die van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid, zijn onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel zijn wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groep zich één of meer monumenten bevinden

Onder i van dit artikel wordt onder gemeentelijk stads- of dorpsgezicht: stads- of dorpsgezicht verstaan:
een groep van onroerende zaken die overeenkomstig de bepalingen van deze verordening als gemeentelijk stads- of dorpsgezicht is aangewezen.

Deze omschrijvingen sluiten aan bij die in de Monumentenwet 1988.

Om op grond van deze zeer algemeen geformuleerde kwalificaties monumenten of stads- of dorpsgezichten te kunnen aanwijzen moeten ze gespecificeerd worden. Om deze reden heeft het dagelijks bestuur de navolgende criteria geformuleerd.

Bovengrondse monumenten en stads- of dorpsgezichten

Selectiecriteria

Als 'zaak' kunnen alle gebouwen, bouwwerken, straatmeubilair, parken, begraafplaatsen, waterwerken (waaronder bruggen en sluizen) en andere infrastructurele werken worden aangemerkt. Zaken met een sterke onderlinge samenhang, maar ook groepen van gelijke of seriematig tot stand gekomen gebouwen kunnen als 'terrein' worden beschreven. Daarbij kan gedacht worden aan straatwanden, bebouwing aan pleinen en series identieke of vrijwel identieke woonhuizen. Doorgaans wordt dit complex van bebouwing en stedelijke ruimte aangeduid als 'openbare ruimte'. Onder 'groep' kunnen alle soorten terreinen worden verstaan, zoals gebieden waar gewoond wordt, industrie- en havengebieden alsook landschaps-, groen- en waterstructuren.

1 *Architectonische waarde:*

- a de zaak, het terrein of de groep is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant;
- b de zaak, het terrein of de groep is een goed voorbeeld van een functionele en/of typologische ontwikkeling;
- c de zaak, het terrein of de groep bezit bijzondere bouwhistorische of esthetische kwaliteiten (massa, ruimtelijke indeling, verhoudingen in de gevels, bijzondere of zeldzame detaillering, materiaal- en/of kleurgebruik);
- d de zaak of het terrein heeft een bijzonder of zeldzaam interieur of bevat bijzondere en/of zeldzame onderdelen in het interieur;
- e de zaak, het terrein of de groep is een goed voorbeeld van het werk van een architect of kunstenaar en neemt een belangrijke plaats in in zijn oeuvre en/of in de plaatselijke, regionale of landelijke architectuurgeschiedenis;
- f de zaak of het terrein is van belang vanwege een constructiewijze die historisch is overgeleverd of vernieuwend is voor de tijd van ontstaan (pioniersfunctie).

2 *Stedenbouwkundige waarde:*

- a de zaak, het terrein of de groep is een essentieel onderdeel van een in cultuurhistorisch opzicht belangrijk stedenbouwkundig of landschappelijk concept;
- b de zaak, het terrein of de groep is een onderdeel van een historisch gegroeid stedelijk of landschappelijk gebied en speelt daarin een beeldbepalende rol;
- c de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege de wijze van verkaveling, inrichting en voorzieningen;
- d de zaak of het terrein heeft een bijzondere betekenis voor het aanzien van een streek, stad, dorp of wijk (oriëntatiepunt);
- e de zaak of het terrein is van belang vanwege de bijzondere kwaliteit van de bebouwing en de (historisch) ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of bodemgesteldheid.

3 *Cultuurhistorische waarde:*

- a de zaak, het terrein of de groep is van belang als bijzondere uitdrukking van een culturele, sociaaleconomische, technische of geestelijke ontwikkeling;
- b de zaak, het terrein of de groep is van belang als bijzondere uitdrukking van een geografische, landschappelijke of bestuurlijke ontwikkeling;
- c de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege een plaatselijk, regionaal of landelijk historisch gegeven (feiten, gebeurtenissen, bewoners, beroepen enz.).

- 4 *Gaafheid/herkenbaarheid:*
- a de zaak of het terrein is van belang vanwege de gaafheid van het exterieur en/of interieur;
  - b de zaak of het terrein is van belang als onderdeel van een complex, waarvan de samenstellende delen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, tuinaanleg enz.) een gaaf en herkenbaar visueel karakter hebben;
  - c de zaak, het terrein of de groep is van belang als onderdeel van een stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving met een gave structuur en een herkenbaar visueel karakter.

- 5 *Zeldzaamheid:*
- a de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege zijn zeldzaamheid in stedenbouwkundig, architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht en/of zijn bijzondere ouderdom;
  - b de zaak, het terrein of de groep is van uitzonderlijk belang vanwege één of meer van de onder 1 tot en met 4 vermelde kwaliteiten.

Archeologische monumenten

Selectiecriteria

Als terrein kunnen alle archeologische vindplaatsen, zoals woonhuizen, erven, infrastructurele werken, begraafplaats e.d., worden aangemerkt. Met de daar aanwezige zaak worden alle archeologische verschijningsvormen bedoeld.

- 1 *Belevingswaarde:*
  - a het terrein is van belang als visuele representatie van het onzichtbare archeologische bodemarchief;
  - b het terrein is van belang als onderdeel van een historisch gegroeid gebied en speelt een rol bij het in herinnering brengen van het culturele erfgoed;
  - c het terrein is van belang om zijn verbondenheid met een plaatselijk, regionaal of landelijk historisch gegeven (feiten, gebeurtenissen, bewoners, beroepen enz.);
  - d het terrein is van belang om zijn verbondenheid met een specifieke stedelijke ontwikkeling;
- 2 *Fysieke kwaliteit:*
  - a het terrein is van belang vanwege de gaafheid en samenhang van de grondsporen;
  - b het terrein is van belang vanwege de mate van behoud van archeologische vondsten;
- 3 *Inhoudelijke kwaliteit:*
  - a het terrein is van belang vanwege zijn zeldzaamheid binnen de archeologische periode en archeologische regio;
  - b het terrein is van belang vanwege de bijdrage aan kennisvorming over het verleden;
  - c het terrein is van belang als onderdeel van een synchrone, diachrone, stedelijke of landschappelijke context.¹

---

¹ Een synchrone context betekent dat het terrein binnen de context van dezelfde tijdsperiode van belang is.
Een diachrone context betekent dat het terrein in een reeks van vergelijkbare vindplaatsen door de tijd heen van belang is.

Het gebruik van de selectiecriteria

Bovenstaande selectiecriteria vormen een hulpmiddel bij de afweging een zaak, terrein of groep al dan niet aan te wijzen als gemeentelijk monument of gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht. In de regel zullen daarbij verschillende criteria tegelijkertijd van toepassing zijn. Alle criteria zijn daarbij gelijk van waarde en kunnen in combinatie met andere criteria een aanvullende of compenserende rol vervullen. Zo kunnen bijvoorbeeld minpunten inzake gaafheid gecompenseerd worden door een grote mate van zeldzaamheid. En andersom wordt meer waarde gehecht aan gaafheid als de zaak of het terrein minder hoog scoort ten aanzien van zeldzaamheid. Het is niet zo dat *alle* criteria gelijktijdig van toepassing moeten zijn om een zaak, terrein of groep aan te wijzen als gemeentelijk monument of gemeentelijk stads- of dorpsgezicht. Bij bijvoorbeeld enkele grote monumenten zal dat het geval zijn, maar dat hoeft niet. In uitzonderlijke gevallen kunnen zaken, terreinen of groepen zelfs op basis van één criterium aangewezen worden als gemeentelijk monument of gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht (bijvoorbeeld omdat ze van grote waarde zijn omdat ze zijn ontworpen door een belangrijke architect of stedenbouwkundige of omdat ze gerelateerd zijn aan een belangrijke historische gebeurtenis).

De waardering van een zaak, terrein of groep op basis van bovenstaande criteria is terug te vinden in de door Bureau Monumenten & Archeologie opgestelde monumenten- of gebiedsbeschrijving en in het advies van de Commissie Welstand en Monumenten. Op deze manier kan het dagelijks bestuur een afgewogen beslissing nemen over het al dan niet aanwijzen van gemeentelijke monumenten of gemeentelijke beschermde stads- en dorpsgezichten.